

การพัฒนาแบบการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มน้ำโขงตอนล่างโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

Development of a model of native swine raising based on Sufficiency Economy Philosophy of small farm-holders in the lower Mekong river basin by the participatory approach

ดำรง กิตติชัยศรี^{1*}, อัจฉรา ภาณุรัตน์², จรัส สว่างทัฬห¹ และ นฤมล สมคุณา¹

Damrong Kittichaisri^{1*}, Achara Phanurat², Jarous Sawangtap¹ and Narumon Somkuna¹

บทคัดย่อ: การพัฒนาแบบการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มน้ำโขงตอนล่างโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง เลือกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงจากบ้านสี่เหลี่ยมใหญ่ ตำบลหนองบัวโคก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ และบ้านหลักสิบเก้า แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย การสังเกต การสัมภาษณ์ การจัดเวทีร่วมมือด้วยเทคนิค A-I-C การศึกษาดูงาน การทำ SWOT analysis และการทดลองเลี้ยงซึ่งใช้แบบ CRD มี 3 ทรีตเมนต์ของระดับโปรตีนในสูตรอาหารและ 4 ซ้ำ เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยโดยวิธี lsd และยืนยันความเห็นโดยค่าเฉลี่ยของแบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า บริบทด้านบวก ได้แก่ บ้านสี่เหลี่ยมใหญ่มีพืชอาหารสัตว์หลายชนิด อยู่ใกล้แหล่งไต้ปลา มีโรงสีชุมชน มีเกษตรกรปลูกมันสำปะหลัง ชาวบ้านเห็นว่า เลี้ยงง่าย ลงทุนน้อย เพื่อเป็นอาหารและขาย บริบทด้านลบ ได้แก่ การให้อาหารไม่เหมาะสม ไม่คัดเลือกพันธุ์ ไม่ป้องกันโรค ราคาขายต่ำ และประสบการณ์ความล้มเหลวของกลุ่มในหมู่บ้าน กรณีบ้านหลักสิบเก้าไม่มีปัญหาตลาดแต่การมีส่วนร่วมในชุมชนมีจำกัด ซึ่งรูปแบบที่พัฒนาขึ้นคือ การจัดตั้งกลุ่ม สมาชิกมีคุณสมบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เลี้ยงเพื่อบริโภค จำหน่าย และได้ปุ๋ยคอก ใช้พันธุ์ผสม ใช้คอกหลุม เลี้ยงสุกร 1-2 แม่ สุกรขุน 3 ตัว พ่อพันธุ์ใช้ร่วมกัน ไม่ผสมเลือดชิด อาหารสุกรใช้รำ กระถินแห้ง มันเส้น และไต้ปลาหมัก สุกรขุนใช้โปรตีนร้อยละ 10-12 แม่พันธุ์ใช้โปรตีนร้อยละ 9-10 เสริมพืชอาหารสัตว์ให้วัดขึ้นอิวาต์สุกร ถ่ายพยาธิ สร้างเครือข่าย และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การเลี้ยงสุกรพื้นเมือง, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, การมีส่วนร่วม, กลุ่มน้ำโขง

ABSTRACT: The development of a native swine raising model, base on Sufficiency Economy Philosophy, emphasized the participatory approach of stakeholders. The areas and target population were purposively chosen from Ban Si Liam Yai, Lam Plaimas district, Buriram province and Ban Lak Sip-kao, Champasak, Lao PDR. The model was constructed by employing various tools such as observation, interview, A-I-C technique, study tours, SWOT analysis and experiment. The CRD was used with three treatments of protein levels in feed and four replications in each treatment. The treatment means were compared by lsd method, and the validity of raising model was confirmed by the questionnaire means. The research findings revealed the positive contents including the availability of various

¹ สาขาสัตวศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ บุรีรัมย์ 31000
Faculty of Agricultural and Technology, Buriram Rajabhat University, Buriram 31000

² คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ สุรินทร์ 32000
Faculty of Education, Surindra Rajabhat University, Surindra 32000

* Corresponding author: Damrong_kittichaisri@yahoo.com

animal feed plants within Ban Si Liam Yai such as fish-waste sources, rice bran and cassava; being easy to raise; little investment; being used for food and sale. Also, some negative contents found including improper feeding methods, no breeding selection, no disease prevention, low selling price and failure experiences of certain groups in the village. In case of Ban Lak Sip-kao, there was no marketing problem. However, the community participation was limited. The developed model consisted of: 1) The group establishment; 2) The members having qualifications relevant to Sufficiency Economy Philosophy; 3) Raising native swine for household consumption, selling some and obtaining manure as by-product; 4) Using hybrid breed; 5) Using pit pens; 6) Having one or two sows and three fatten pigs; 7) The boars being shared among members; 8) Avoidance of inbreeding; 9) Feedstuffs consisting of rice bran, dried leucaena leave, cassava chip and fermented fish-waste; 10) 10-12% of protein feed for the fatten pigs, 9-10% of protein feed for the sows and supplemented with animal feed plants; 11) Hog cholera vaccination and De-worming; 12) Net-working; and 13) Continuous development.

Keywords: Native swine raising, Sufficiency Economy Philosophy, Participatory approach, Mekong River basin

บทนำ

ความยากจนเป็นปัญหาสำคัญต่อความเสมอภาคและความเป็นอยู่ของประชากร ร้อยละ 70 ของคนยากจนในโลกดำรงชีพได้ด้วยวิธีการปศุสัตว์ (Perry et. al, 2002) ซึ่งใช้เป็นแหล่งอาหารโปรตีน นำไปขายเป็นรายได้ เป็นแหล่งเงินออม ใช้ในประเพณีความเชื่อต่างๆ ใช้เป็นแรงงาน และยังใช้ในการผลิตปุ๋ยคอกอีกด้วย การปศุสัตว์จึงเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์ พัฒนาประเทศ และพัฒนาโลก ตัวอย่างที่พบเห็นในปัจจุบันนี้คือ บริเวณลุ่มน้ำโขงตอนล่าง เช่น ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์กว่า 100 กลุ่ม ที่ส่วนใหญ่จะเป็นคนยากจน ทำงานในภาคเกษตรกรรม และหนึ่งในสามของประชากรมีรายได้เฉลี่ยเพียง 2-3 เหรียญสหรัฐต่อวันเท่านั้น (MRC, 2009) ซึ่งจัดได้ว่าอยู่ในระดับความยากจน และกลุ่มชาติพันธุ์ที่น่าสนใจในพื้นที่นี้คือ กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาไท ที่พบว่า อาศัยอยู่ในทั้งสองประเทศ มีความคล้ายคลึงกันทั้งในด้านรูปแบบการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้วยเหตุของความยากจนในชนกลุ่มนี้ การเลี้ยงสุกรพื้นเมืองจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญนำมาสู่การเพิ่มพูนรายได้ และใช้เป็นแหล่งอาหารโปรตีนในครัวเรือน

ในอดีตประเทศไทยมีการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองแบบดั้งเดิม ร่วมกับการเพาะปลูกพืชกระจายอยู่ในชนบท โดยเกษตรกรจะเลี้ยงเพียงสองหรือสามตัว และจะใช้วิธีผูกไว้ใต้ถุนบ้านเพื่อป้องกันหาย บางรายปล่อยให้หากินเอง หรือกั้นคอกอย่างง่าย ๆ สำหรับอาหารที่ให้กินจะเป็นการเลี้ยงด้วยเศษอาหารและพืชผลที่เหลือทิ้งซึ่งเป็นการลงทุนที่ต่ำ เนื่องจากมีเป้าหมายหลักคือ เลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือน ชาย หรือใช้แลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของจำเป็นต่างๆ (Kittichaisri, 2009) ซึ่งวิธีการเลี้ยงและเป้าประสงค์ของการปศุสัตว์ขนาดย่อยในระดับครัวเรือนเช่นนี้ จะมีลักษณะที่คล้ายกันระหว่างสังคมของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับสังคมของประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ต่างเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาไทเหมือนกัน (ILRI, 2002)

อย่างไรก็ตาม แม้เกษตรกรในกลุ่มชาติพันธุ์นี้ทั้งสองประเทศจะมีแบบแผนของการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองที่คล้ายกัน แต่เมื่อพิจารณาถึงจำนวนรายได้เลี้ยงจะพบว่า มีแนวโน้มลดลง ที่น่าสนใจคือผู้เลี้ยงมักให้เหตุผลว่า สุกรที่เลี้ยงโตช้า ขายได้ราคาต่ำ ผู้บริโภคบางรายกลัวติดพยาธิ ฯลฯ จากเหตุผลที่สำคัญนี้จึงทำให้เกษตรกรหลายรายเปลี่ยนไปเลี้ยงสุกรพันธุ์แทน (दारง และคณะ, 2553) ซึ่งเชื่อว่าจะให้ผลตอบแทนได้ดีกว่าและเข้าถึงตลาดผู้บริโภคสุกรได้ง่ายขึ้น ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับข้อมูลที่เป็นการเปรียบเทียบ

ระหว่างปี พ.ศ.2547 กับ พ.ศ. 2544 ที่พบว่า มีปริมาณ การเลี้ยงสุกรพื้นเมืองลดลง แต่กลับมีการเลี้ยงสุกร พันธุ์เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (กลุ่มสารสนเทศและ ข้อมูลสถิติ, 2548) โดยการเลี้ยงสุกรพันธุ์จะเน้นไป ที่วัตถุประสงค์เชิงพาณิชย์เป็นหลัก เช่น เลี้ยงจำนวน มาก มีการใช้หลักวิชาการและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ที่สำคัญคือ เป็นการลงทุนที่สูงจึงมีความเสี่ยงด้าน ราคาเนื่องจากต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลางหรือตลาด นอกชุมชน นอกจากนี้ ผลผลิตอาจมีสารตกค้างที่ อาจเกิดอันตรายต่อผู้บริโภค เกิดมลภาวะทางกลืน น้ำเสีย นั่นคือการเลี้ยงสุกรพันธุ์แม้จะมีผลดี แต่ใน ทางกลับกันก็ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ใกล้เคียงได้ ด้วยเหตุนี้จึงชี้ได้ว่า การเลี้ยงสุกรพันธุ์ ไม่น่าจะเหมาะสมกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย ทั้งในชนบทของประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว ฉะนั้นหากไม่มีการ พัฒนารูปแบบการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองขึ้นมาใหม่เพื่อให้ เหมาะสมกับวิถีชีวิตและบริบทของพื้นที่ เชื่อว่า ความนิยมในการเลี้ยงสุกรพันธุ์พื้นเมืองนี้น่าจะลด น้อยลง และทำให้เกษตรกรรายย่อยเสียโอกาสใน อาชีพเสริมที่เป็นทางเลือกที่มีศักยภาพ เนื่องจาก ผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงยังคงต่ำแต่ต้นทุนสูง ผู้เลี้ยง ได้ประโยชน์ตอบแทนน้อย ฯลฯ จึงต้องได้รับการ พัฒนาวิธีการเลี้ยงให้ประหยัดต้นทุนมากที่สุด เพื่อผลตอบแทนมากที่สุด

ในปัจจุบัน ปรัชญาที่สำคัญและมีผลอย่างยิ่งต่อ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ ในด้านการใช้จ่ายและ การผลิตของประชาชนชาวไทยและประชาชนชาวลาว ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาไท คือ แนวคิดปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะมุ่งเน้นที่การประหยัด การมีปัญญา การมีคุณธรรม การมีความรู้ ฯลฯ (สำนักงาน กปร.. 2549) ผู้ปฏิบัติตามแนวคิดดังกล่าว มักจะประสบผลสำเร็จในด้านต่างๆ เช่น ความร่มเย็น เป็นสุขในครอบครัว การลดภาระหนี้สิน มีความตั้งใจ ในการทำมาหากินตามสัมมาอาชีพที่เป็นการมุ่งมั่น

และหวังสัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้การนำหลักการเลี้ยง สุกรสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ร่วมด้วยจะทำให้ได้ผลผลิต ดีขึ้น (จรัส, 2546) ดังนั้นจากเหตุผลสำคัญที่กล่าว ข้างต้นจึงควรส่งเสริมให้มีการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกนั่นคือ การนำมาสู่ความจำเป็น อย่างยิ่งที่ต้องทำการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการเลี้ยง สุกรพื้นเมืองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ เกษตรกรรายย่อยในกลุ่มน้ำโขงตอนล่างที่มุ่งเน้นการ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนา และส่งเสริมต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ ตระกูลภาษาไท เนื่องจากในอดีตเคยมีการเลี้ยงสุกร พันธุ์พื้นเมืองนี้มากมาก่อน ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของ การวิจัยเพื่อ (1) ศึกษาและวิเคราะห์ถึงบริบทที่เกี่ยวข้อง กับการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองของเกษตรกรรายย่อย และ (2) พัฒนารูปแบบการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองตามปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

วิธีการศึกษา

ประชากรเป็นเกษตรกรรายย่อยกลุ่มชาติพันธุ์ ตระกูลภาษาไทที่พูดภาษาลาว ลาวอีสาน และละแวก ที่เลี้ยงหรือเคยเลี้ยงสุกรพื้นเมือง ผู้สนใจ ผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่ และผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องในกลุ่มน้ำโขง ตอนล่าง อีสานใต้ของไทย และแขวงจำปาสัก สาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกร 12 รายและผู้เกี่ยวข้อง 12 รายซึ่งเลือกเจาะจง จากบ้านสี่เหลี่ยมใหญ่ ตำบลหนองบัวโคก อำเภอ ลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ และเกษตรกรรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องจากบ้านหลักสิบแก้ว แขวงจำปาสัก จำนวนรวม 15 ราย เนื่องจากมีการเลี้ยงสุกรพื้นเมือง พูดภาษาลาว และสะดวกต่อการเก็บข้อมูล ใช้แบบ สังกัด แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเพื่อศึกษาบริบท ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองรวมถึงรูปแบบ การเลี้ยงเดิมในทั้งสองประเทศ จากนั้นจึงนำข้อมูล ที่ได้มาดำเนินการพัฒนารูปแบบการเลี้ยงเฉพาะ

ที่บ้านสี่เหลี่ยมใหญ่ร่วมกับการนำหลักการเลี้ยงสุกร และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งได้แก่ การจัดเวทีร่วมมือด้วยเทคนิค A-I-C ผสมผสานกับการศึกษาดูงาน และทำ SWOT analysis วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา จนได้รูปแบบการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากนั้นจึงนำรูปแบบที่ได้้นั้นมาทดลองเลี้ยงโดยเน้นศึกษาสูตรอาหารที่เหมาะสม คัดเลือกเกษตรกรอาสาสมัคร 12 ราย สุกรขุนพื้นเมืองอายุ 2.5-3 เดือน น้ำหนัก 6-9 กก. คณะศพรรวมทั้งสิ้น 36 ตัว วางแผนการทดลองแบบ Completely Randomized Design (CRD) มี 3 ทรีตเมนต์ของระดับโปรตีน (Crude protein, CP) ในสูตรอาหารที่แตกต่างกัน แต่ละทรีตเมนต์มีสองช่วงการเลี้ยงที่ต่อเนื่องกันคือ ช่วงที่ 1 เริ่มเดือนที่ 1-2 จากนั้นต่อช่วงที่ 2 เดือนที่ 3-6 รวมทดลองนาน 6 เดือน โดยแต่ละช่วงมีระดับโปรตีนต่างกัน ยกเว้นกลุ่มควบคุมใช้โปรตีน 7% ระดับเดียวตลอดทั้งสองช่วงการเลี้ยง ซึ่งวิเคราะห์ได้มาจากการเลี้ยงในรูปแบบเดิม เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบ ทรีตเมนต์ดังกล่าวมีดังนี้คือ T1 control 7%CP, T2 11,9%CP และ T3 12,10%CP แต่ละทรีตเมนต์มี 4 ซ้ำๆ ละ 3 ตัว (เกษตรกร 1 ราย มีตัวเมีย 2 ตัวและตัวผู้ต่อน 1 ตัว) เพื่อเปรียบเทียบสูตรอาหารที่ดีที่สุดจากค่าเฉลี่ยสมรรถภาพการผลิตของสุกรโดยใช้วิธี Least significance difference (Lsd) และขั้นสุดท้ายจัดเวทีร่วมมือเพื่อสรุปรูปแบบ แล้วจึงใช้ค่าเฉลี่ยของแบบสอบถามเพื่อยืนยันความเห็นด้วยในรูปแบบ การวิจัยนี้ดำเนินการในช่วงมีนาคม 2552 ถึงกันยายน 2553

ผลการศึกษา

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาไทยส่วนใหญ่พูดภาษาลาว ลาวอีสาน มีส่วนน้อยพูดละแวก ซึ่งเป็นภาษาเฉพาะกลุ่มพบในสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีบางส่วนนับถือผี ตัวเล็ก สีผิวขาวเหลือง ลักษณะที่สำคัญคือ ชอบวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ทำอาชีพเกษตรแบบดั้งเดิม รักสงบ อภัยภัยดี โอบอ้อมอารี และเชื่อฟังผู้สูงอายุ ผลจากการทำ SWOT analysis พบว่า บริบทด้านบวกของบ้านสี่เหลี่ยมใหญ่มีลักษณะเป็นที่ดอน การคมนาคมสะดวก มีพืชอาหารสัตว์หลายชนิด อยู่ใกล้โรงงานทำปลาร้าและตลาดสด ซึ่งเป็นแหล่งได้ปลา เศษปลา มีโรงสีชุมชน เกษตรกรบางรายปลูกมันสำปะหลัง จบระดับประถมและมัธยม ร้อยละ 96.04 มีอาชีพทำนาและเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 86.50 มีที่ดินของตนเองเฉลี่ย 19.4 ไร่/ครัวเรือน แรงงานเฉลี่ย 4.75 คน/ครัวเรือน รายได้เฉลี่ย 50,000 บาท/ปี/ครัวเรือน และมีหนี้เงินเฉลี่ย 100,000 บาท/ครัวเรือน นอกจากนี้ ยังพบว่า มีทัศนคติต่อการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองที่ว่า เลี้ยงง่าย ลงทุนน้อย เลี้ยงไวกิน จำหน่ายได้เมื่อต้องการ หาพันธุ์ง่าย และราคาสุกรหย่านมที่ทำขึ้นมาเลี้ยงไม่สูง (Figure 1) มีการใช้เนื้อสุกรในวัฒนธรรมประเพณีตลอดปี และมีขนบธรรมเนียมการเคารพผู้สูงอายุอย่างเข้มข้น บริบทของบ้านสี่เหลี่ยมใหญ่ด้านลบ ได้แก่ การให้อาหารสุกรไม่เหมาะสม ไม่มีการคัดเลือกพันธุ์ผสมพันธุ์แบบเลือดชิด ไม่ทำวัคซีนไม่ถ่ายพยาธิ ราคาจำหน่ายต่ำ ผู้บริโภคบางรายกลัวติดพยาธิ บางรายมีความเชื่อว่าเป็นแล้วแสลง และการมีประสบการณ์ความล้มเหลวของกลุ่มต่างๆ ในอดีตที่ผ่านมาของหมู่บ้าน กรณีบริบทของบ้านหลักสิบเก้าในภาพรวมมีความคล้ายคลึงกัน ต่างกันที่ไม่มีปัญหาด้านตลาด (Figure 2) ประชาชนทั่วไปยังนิยมบริโภคเนื้อสุกรพื้นเมือง ขายได้ราคาดี แต่พบว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีขอบเขตจำกัดเนื่องจากระบบการปกครองไม่เอื้อต่อการรวมกลุ่มของชาวบ้าน

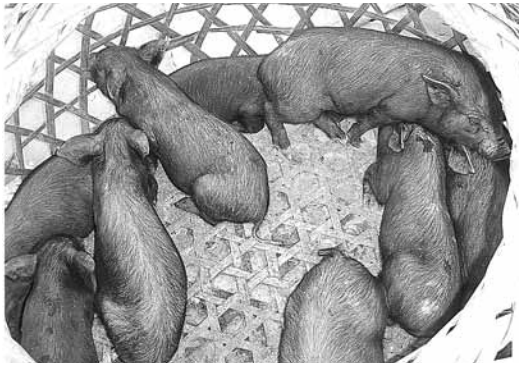

Figure 1 Weaning native swine for sale

Figure 2 Roasted native swine in Lao PDR

ผลการทดลองเลี้ยงโดยใช้สูตรอาหารสุกรขุนในช่วงที่ 1 เป็นเวลาสองเดือน น้ำหนักสุกรเริ่มต้นเฉลี่ย 7.9 กก. สิ้นสุดเดือนที่สองได้น้ำหนักเฉลี่ย 13.0 กก. และต่อเนื่องไปอีกสี่เดือนในช่วงที่สอง เมื่อสิ้นสุดการทดลองได้น้ำหนักสุกรเฉลี่ย 26.1 กก. พบว่าสูตรที่มีโปรตีนร้อยละ 11, 9 และ 12, 10 ทำให้อัตราแลกเนื้อ (Feed conversion ratio, FCR) เฉลี่ยและต้นทุน (Cost) เฉลี่ยต่ำที่สุด ส่วนสูตรอาหารที่มีโปรตีนร้อยละ 12, 10 ทำให้อัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ย (Average daily gain, ADG) ดีที่สุด และไม่พบความแตกต่างทางสถิติของความหนาไขมันหลัง (Back fat, BF) และร้อยละของซาก (Dressing percentage) ปรากฏดัง Table 1

รูปแบบการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองที่ได้พัฒนาขึ้นประกอบด้วย การจัดตั้งกลุ่มจดทะเบียน สมาชิกต้องมีคุณสมบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเลี้ยงสุกรเพื่อบริโภค ขายบางส่วน และได้บู้ยคอกเป็น

ผลพลอยได้ ใช้พันธุ์ผสมระหว่างหมูกระโดนกับหมูป่า ใช้คอกหลุมเป็นเพิงหมาแหงนสร้างด้วยวัสดุอย่างง่ายสำหรับสุกรขุน 1-2 ตัว ขนาดกว้าง 1.5 ม. × ยาว 2.0 ม. × ลึก 0.9 ม. สุกรขุนสามตัว กว้าง 2.0 ม. × ยาว 2.5 ม. × ลึก 0.9 ม. พื้นหลุมใส่แกลบดิบผสมขี้เสี้ยนและมูลโคคอกแม่พันธุ์หรือพ่อพันธุ์หนึ่งตัว 2.0 ม. × ยาว 2.5 ม. พื้นคอกเป็นดิน แต่ละรายมีสุกรหนึ่งหรือสองแม่และสุกรขุนสามตัว พ่อพันธุ์ใช้ร่วมกัน ไม่ผสมเลือดชิดผสมอาหารสุกรด้วยรำ กระถินแห้ง มันเส้น และใส่ปลาหมักซึ่งในสุกรขุนน้ำหนัก 7.9-26.1 กก. ใช้โปรตีนร้อยละ 10-12 และในแม่พันธุ์ใช้โปรตีนร้อยละ 9-10 เสริมด้วยพืชอาหารสัตว์ ให้วัคซีนอหิวาต์สุกร มีการถ่ายพยาธิ ตอนสุกรตัวผู้ หย่านมลูกสุกรเมื่ออายุสองเดือน เตรียมตลาดรองรับกรณีผลผลิตมากใช้กระบวนการกลุ่มในการแก้ปัญหา สร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่นๆ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

Table 1 Experiment results of fattening pig

Factor	Treatment			P-value	SEM
	T1 (control)7%CP	T2 11,9%CP	T3 12,10%CP		
ADG (g/d)	90.05 ^a	86.35 ^a	128.20 ^b	0.028*	13.98
FCR	20.80 ^a	10.25 ^b	8.19 ^b	0.001**	2.21
Cost (baht/kg)	121.43 ^a	40.90 ^b	32.29 ^b	0.000**	12.15
BF (cm)	1.23	1.75	1.55	0.446 ^{ns}	.38
Dressing percentage (%)	66.10	64.39	64.90	0.158 ^{ns}	.78

ns = non significant, * = significant at P< .05, ** = significant at P< .01

Means with different letters (a, b) in each trait are significantly different at P< .05 and P< .01 by LSD

สรุปและวิจารณ์

ลักษณะเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาไทในสองประเทศคือ มีอัยาศัยดี รักความสงบ วิถีชีวิตเรียบง่าย ส่วนใหญ่พูดภาษาลาว ลาวอีสาน จึงง่ายต่อการพัฒนา หมู่บ้านสี่เหลี่ยมใหญ่เป็นที่ดอน การคมนาคมสะดวกเหมาะต่อการเลี้ยงสุกรพื้นเมือง ชาวบ้านมีการศึกษาดำกว่าระดับปริญญาร้อยละ 96.04 จึงทำการเกษตรอยู่กับบ้านมากกว่าหางานทำ เนื่องจากค่าแรงถูก สอดคล้องกับข้อมูลร้อยละ 86.50 ที่มีอาชีพทำนาและเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้แรงงานในครัวเรือนที่เพียงพอ การมีที่ดินเป็นของตนเอง ประกอบกับแรงผลักดันที่ทำให้ชาวบ้านต้องการหารายได้เสริมจากการมีรายได้ครัวเรือนต่ำและหนี้สิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีแหล่งวัตถุดิบอาหารสุกรในพื้นที่ที่ห่างไกลราคาถูก เช่น รำ ไบเกอร์ดิน มันสำปะหลัง ไล่ปลาเศษปลา ผักโขม หัว และต้นกล้วย (กองอาหารสัตว์, 2550) ซึ่งสุกรพื้นเมืองสามารถใช้ประโยชน์จากอาหารคุณภาพต่ำได้ดี (วัชรพงษ์ และคณะ, 2545; Vasupen, 2007) สอดคล้องกับผลวิจัยที่ใช้โปรตีนเพียงร้อยละ 9-12 ทศนคติที่เห็นว่า สุกรพื้นเมืองเลี้ยงง่าย ลงทุนน้อย ไม่มีปัญหาตลาด พันธุ์สุกรหาง่าย มีการใช้เนื้อสุกรในประเพณีและงานบุญตลอดปี ขนบธรรมเนียมการเคารพผู้สูงอายุซึ่งใช้เป็นกลยุทธ์ในการเข้าหากลุ่มเป้าหมาย (อนันต์, 2544) กรณีหมู่บ้านหลักสิบเก้ามีจุดแข็งที่ตลาดสุกรพื้นเมืองยังเป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไปแต่การเลี้ยงยังให้ผลผลิตต่ำ บริบทดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนารูปแบบการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองของบ้านสี่เหลี่ยมใหญ่ กระบวนการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค A-I-C มีการจัดเวทีหลายครั้ง การศึกษาดูงาน และการทำ SWOT analysis มีส่วนสำคัญยิ่ง ส่งผลให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจเป็นอย่างดี (บุญยัง, 2547) สามารถแก้ไขจุดอ่อนที่เป็นอุปสรรคต่างๆ ทั้งประสบการณ์ที่ไม่ดีในอดีต และ

กระบวนการเลี้ยงที่ไม่เหมาะสมซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ผลผลิตต่ำ (Oosterwijk et al., 2003)

การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ร่วมกับกระบวนการมีส่วนร่วมมีความสอดคล้องกับเนื้อหา พื้นที่ และคน ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงสุกรพื้นเมืองบ้านสี่เหลี่ยมใหญ่ เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน มีสมาชิกเริ่มต้น 12 ราย จากการคัดเลือกผู้มีความต้องการเลี้ยง และมีคุณสมบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกรายมีความขยัน ใฝ่รู้ มีเหตุมีผล เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เสียสละ ไม่ลุ่มหลงอบายมุข หัวหน้ากลุ่มและสมาชิกคัดเลือกกันเอง ซึ่งจะให้ประสิทธิภาพมากกว่าเนื่องจากเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญ และเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการพัฒนาเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกรวมถึงผู้นำท้องถิ่น สมาชิกอาจเพิ่มได้แบบค่อยเป็นค่อยไปและควรสร้างเครือข่ายให้กว้างขวางขึ้น บทบาทของกลุ่มจะทำหน้าที่ประสานงานทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม ให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ การตลาด กลุ่มควรจดทะเบียนอย่างเป็นทางการซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการติดต่อกับภายนอก ข้อนี้น่าดำเนินการได้ยากในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเนื่องจากข้อจำกัดทางด้าน การปกครอง

เป้าหมายของกลุ่ม สมาชิกแต่ละรายควรจะเลี้ยงสุกรทั้งแม่พันธุ์และสุกรขุน การมีแม่พันธุ์จะช่วยให้เกษตรกรผลิตลูกสุกรได้เองโดยไม่ต้องไปซื้อ เป็นหลักประกัน “ความยั่งยืน” ประการหนึ่ง ส่วนพ่อพันธุ์เลี้ยงอยู่กับบางราย ไม่ต้องเลี้ยงทุกรายเนื่องจากสิ้นเปลืองค่าอาหารเพราะใช้ผสมพันธุ์เพียงปีละ 2-3 ครั้ง/แม่เท่านั้นช่วย “ประหยัด” โดยแม่พันธุ์จะให้ลูกปีละ 2 ครอบ/แม่ ลูก 6-8 ตัว/ครอบ สุกรขุนใช้เวลา 6-10 เดือน ขึ้นกับน้ำหนักที่ต้องการ ดังนั้นเกษตรกรจะมีสุกรไว้เพื่อบริโภคหรือขายหมุนเวียนตลอดปีเป็นอาชีพเสริม และได้ปุ๋ยคอกไว้ใช้เป็นการ “ลดรายจ่าย

เพิ่มรายได้”เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ซึ่งหมายถึง “มีความขยัน” และ “พึ่งตนเอง” และช่วยลดโอกาสกลุ่มหลง “อบายมุข” เป็นการเสริมสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” ให้ตนเอง จำนวนสุกรที่เหมาะสมในแต่ละรายคือ 1-2 แม่ และสุกรขุน 3 ตัว ซึ่งสอดคล้องกับแรงงาน เวลา และเงินทุน อัตราพ่อพันธุ์ต่อแม่พันธุ์ประมาณ 1:5 มีค่าบริการใช้พ่อพันธุ์ผสมตามที่ได้ตกลงกันในกลุ่ม เป็นการ“เอื้ออาหาร” อาจเป็นเงินหรือเป็นวัตถุดิบอาหารก็ได้ ข้อนี้สามารถดำเนินการได้ทั้งสองประเทศ

พันธุ์สุกรที่ใช้เป็นสุกรพันธุ์ผสมหมูปากับหมูกระโดน แต่ลักษณะที่ปรากฏให้เน้นไปทางหมูป่า เช่น มีแผงคอ ขนเป็นกลุ่มสามเส้น ลูกสุกรเป็นลายแดงไทย เนื่องจากสุกรลักษณะดังกล่าวจะเป็นที่ต้องการของตลาด การผสมพันธุ์จะต้องไม่ให้เลือดชิด มีการปรับเปลี่ยนพ่อพันธุ์ของกลุ่มทุก 2-3 ปี เป็นต้น เป็นการใช้ “องค์ความรู้-รอบรู้” และ “ปรับตัว”ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ข้อนี้ในประเทศลาวไม่มีความจำเป็น เนื่องจากไม่มีปัญหาด้านตลาด แต่ควรมีการปรับปรุงพันธุ์และการจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้น

วัตถุดิบอาหารสุกรจะใช้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น หาง่าย ราคาไม่แพง หรือปลูกได้เองตามหัวไร่ปลายนา หรือที่ว่างเปล่า เช่น รำ ใบกระถิน มันสำปะหลัง ผักโขม หญ้า ผักบุ้ง บอน ต้นกล้วย เป็นต้น เศษเหลือทิ้งทางการเกษตร อาจใช้ปลาตัวเล็ก หอยเชอรี่ ไล่ปลาจากโรงงานปลาหรือตลาดสดที่เป็นของเหลือทิ้งมาหมักเพื่อเป็นอาหารเสริมโปรตีน เป็นการ “ประหยัด” รู้จัก “ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นหรือภูมิสังคม” ช่วย “รักษาสภาพแวดล้อม” ด้วยการนำของเหลือทิ้งมาใช้ให้เป็นประโยชน์และสอดคล้องกับหลักการเลี้ยงสุกรที่เน้นต้นทุนต่อหน่วยการผลิตต่ำ เป็น “การประยุกต์ใช้ องค์ความรู้สมัยใหม่” การเลือกใช้วัตถุดิบอาหารที่หาได้ง่าย ในท้องถิ่น ราคาถูกและมีสารอาหารเหมาะสม ซึ่งจัดอยู่ในด้าน “ความมีเหตุผล” ตัวอย่างเช่น สุกร

พื้นเมืองขุนน้ำหนัก 6-30 กก. ใช้สุรอาหารที่มีโปรตีนร้อยละ 12 ในช่วงสองเดือนแรกและโปรตีนร้อยละ 10 ในระยะต่อมา สุกรแม่พันธุ์นั้นใช้สุรที่มีโปรตีนร้อยละ 9-10 ควรระวังไม่ให้อ้วน และพื้นคอกควรมีส่วนที่เป็นพื้นดินแข็งหรือคอนกรีตครึ่งหนึ่งเพื่อให้ง่ายไม่ยาวเกินไป

การจัดการเลี้ยงดู คอกสุกรและอุปกรณ์ควรใช้วัสดุที่หาได้ง่าย ราคาถูก หรือที่มีอยู่แล้ว หรือที่เป็นของใช้แล้วมาประยุกต์ใช้ เช่น ไม้เก่า สังกะสีเก่า ยางรถยนต์ กระจบพลาสติก เป็นต้น เป็นการ “ประหยัด” รู้จัก “ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด” พื้นเป็นคอกหลุมลึก 60-90 ซม. ใส่แกลบหรือขี้เลื่อย ควรถ่ายพยาธิพ่อแม่พันธุ์อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และตั้งแต่อย่านมถึงชาย 1-2 ครั้ง ทำวัคซีนอหิวาต์สุกรในสุกรขุนที่อายุ 2-3 เดือน และนมแม่พันธุ์อย่างน้อยปีละครั้ง ควรตอนลูกสุกรในช่วงอายุ 1-2 เดือนเพื่อไม่ให้มีกลิ่นสาบในเนื้อเนื่องจากฮอร์โมนเพศผู้และป้องกันการผสมกันเองภายในครอกเมื่อสุกรใหญ่ถึงระยะหนุ่มสาว เป็นการใช้ “องค์ความรู้” ซึ่งต้อง “รอบรู้”หรือ “ชวนขยายหาความรู้” ข้อนี้ ในประเทศลาวมีข้อจำกัดเนื่องจาก หน่วยงานที่ให้ความรู้และส่งเสริมยังมีไม่มาก

การตลาด กรณีที่มีการเลี้ยงมากในอนาคต ควรวางแผนการผลิตของกลุ่ม ศึกษาการเพิ่มมูลค่าของผลผลิต และการจัดหาตลาดรองรับที่แน่นอนเป็น “ความรอบคอบ” เพื่อสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” เช่น ใช้ตลาดในพื้นที่ อาจขายเป็นเนื้อเซียง แปรรูปเป็นหมูย่าง หมูหัน หรือแปรรูปอื่นๆ เพื่อเพิ่มชนิดของสินค้า นำไปขายในร้านค้าชุมชนริมทางเนื่องจากมีถนนใหญ่ สายหลักผ่าน โดยทำเป็นเพิงหมาแหงนขายร่วมกับสินค้าชนิดอื่นๆ ก็ได้ ควรนำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาใช้ประโยชน์ เช่น ปศุสัตว์ หรือ สาธารณสุขจังหวัด ให้มาประเมินระบบการเลี้ยง และรับประกันคุณภาพผลผลิต นำมาสร้างเป็นตรารับประกันหรือสัญลักษณ์ให้กับผลผลิตของกลุ่ม เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ

มีภาพลักษณ์ที่ดีและเกิดการยอมรับ นอกจากตลาดในพื้นที่แล้ว กลุ่มยังสามารถหาตลาดในเมือง โดยการติดต่อล่วงหน้ากับร้านอาหาร ภัตตาคาร หรือนำไปขายตรงที่ตลาดนัด ตลาดประจำในเมือง สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง กรณีที่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายอาจขยายตลาดผ่านเครือข่ายตามเหมาะสม ข้อนี้เน้นเฉพาะในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ควรมีการพัฒนา รูปแบบการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองภายในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง สามารถปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของท้องถิ่นและบริบทของกลุ่มที่เปลี่ยนแปลงได้เพื่อให้เกิดความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม รูปแบบการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองที่ได้พัฒนาขึ้นนี้สามารถสรุปเชื่อมโยงเป็นแผนภาพกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง องค์ความรู้เรื่องหลัก การเลี้ยงสุกร และการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการกลุ่ม ดังแสดงใน Figure 3

ข้อเสนอแนะ

รูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้ควรนำไปใช้กับหมู่บ้านอื่นๆ ในลุ่มน้ำโขงตอนล่างเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ควรมีการศึกษาทดลองสูตรอาหารที่หลากหลายขึ้น เพื่อให้มีทางเลือกในการใช้วัตถุดิบทดแทนที่มีอยู่หลากหลายชนิดในท้องถิ่น และควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการตลาดของสุกรพื้นเมืองอย่างกว้างขวางเพื่อรองรับการขยายตัวของกลุ่ม

คำขอขอบคุณ

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.เกษม จันทร์แก้ว ที่ปรึกษาการวิจัย รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงดี รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร โคตรบรรเทา ที่ปรึกษา บทความ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่สนับสนุนทุนวิจัยประเภททุนนวัตกรรมประจำปี พ.ศ. 2551

เอกสารอ้างอิง

- กองอาหารสัตว์. 2550. วัตถุประสงค์อาหารสัตว์. กรมปศุสัตว์. แหล่งข้อมูล: http://www.dld.go.th/nutrition_knowledge/nutrition_1.htm ค้นเมื่อ 11 กันยายน 2552.
- กลุ่มสารสนเทศและข้อมูลสถิติ. 2548. สถิติจำนวนสุกร และ แกะ ในประเทศไทย มกราคม 2547. ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์. แหล่งข้อมูล: http://www.dld.go.th/nutrition_knowledge/nutrition_1.htm ค้นเมื่อ 18 กันยายน 2550.
- จรัส สว่างทัฬห. 2546. หลักการเลี้ยงสัตว์. คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, บุรีรัมย์.
- ดำรง กิตติชัยศรี, จรัส สว่างทัฬห, บรรยง ศรีตะวัน และ นฤมล สมคุณา. 2553. การพัฒนารูปแบบการเลี้ยงสุกรพื้นเมืองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรรายย่อยในในจังหวัดบุรีรัมย์โดยกระบวนการมีส่วนร่วม. ใน: การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 17. 25 มิถุนายน 2553. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, บุรีรัมย์.
- บุญยัง หมั่นดี. 2547. ปรัชญาการวิจัยและการพัฒนาท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สุรินทร์.
- วัชรพงษ์ วัฒนกุล, อินทร์ ศาลางาม, นรินทร์ บุญพรหมณ์ และ วรพงษ์ สุริยจันทร์ทอง. 2545. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในการผลิตสุกรป่า. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.
- สำนักงาน กปร.. 2549. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๖๐ ปี ครองราชย์ประโยชน์สุขประชากรชาวไทย. สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. อุดมการพิมพ์. กรุงเทพฯ.
- อนันต์ ลัดคนหทัย. 2544. การพัฒนาชุมชนเชิงกลยุทธ์. คณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. แหล่งข้อมูล: <http://comdev.ricr.ac.th/> ค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2550.
- ILRI. 2002. Review of the Livestock Sector in the Lao PDR: Smallholder Livestock System and Upland Development, Smallholder Pig Production. International Livestock Research Institute.
- Kittichaisri, D. 2009. Generating Household Income through Animal Husbandry: Indigenous Pigs in Lao PDR. Surindra Journal of Local Development. 3/1: 23-41.

- MRC. 2009. People, Livelihoods and Water. Available: http://www.mrcmekong.org/about_mekong/people.htm Accessed 1 May. 2010.
- Oosterwijk, G., Van Aken, D. and Vongthilath, S., 2003. A Manual on Improved Rural Pig Production (1st Edition, English Language). Department of Livestock and Fisheries, Ministry of Agriculture and Forestry, Vientiane, Lao PDR.
- Perry, B.D., T.F. Randolph, J.J. McDermott, K.R. Sones, and P.K. Thornton. 2002. Investing in Animal Health Research to Alleviate Poverty. ILRI, Nairobi, Kenya.
- Vasupen. K. 2007. National Studies in Native, Thai Kadon Pigs. Department of Nutrition, Faculty of Veterinary Medicine, Utrecht University, Utrecht, the Netherlands.

